

Dalimilova kronika

Kapitola 4 - O Libušině moudrém otci

(...)

Stalo se za oněch dní,
že o mez dva zemani
hrdlili se. Kněžna vstala,
na viníka ukázala.
Ten však osopil se na ni,
že o právu nemá zdání,
ať prý jehly spíš se drží,
nezkouší se rovnat s muži.
Řek: „Auvech! Žít nechce se mi,
když má žena vládnout zemi!“
A pak lotr moudré paní
spílá, neřádně ji haní.
Ona na to jeho lání
neřekla však slůvko ani,
obecný lid k poradě
dala svolat na hradě.

Na sněmu vši země matka
vyložila lidu zkrátka,
jak zle byla uražena
jako vládkyně i žena.
Zemani i sprostí kmáni
smáli se však k popukání.
Hlučí, krev se v nich hned pění,
jak z řetězu utržení
řádí zlobou pomnutí.

„Ten soud nemá vlásku cenu!“
křičí. „Nikdo nedonutí
muže poslouchat dál ženu,“
hrubé hlasy sborem zazní.
„To dovolí leda blázní.
Ale my jsme rozhodnutí.
Muži poddáme se s chutí.
Neboť ctíme však tvé věštby,
urči sama toho, jenž by
vládl nám. Vždyť i dítě ví, že
u nás není vhodné kníže.“

Kapitola 4 - O Libušině proroctví

Libuše po krátké chvíli
řekla: „Ač jste potupili
mne i vše, co bylo dříve,
myšlenky mé nejsou lstivé.
Jenom duše zlá a podlá
vlastní obci škodit hodlá.
Vždyť jen v pospolitém svazku

najde obec mír a lásku.
Kdo ji zradí, dává v sázku
život, krb i všechnu chásku,
nenalezne klid a štěstí.
Proto radit chci vám bez lsti.
Soudit nebudu vás déle,
když chcete mít muže v čele.
Ženská ruka je však měkká,
od mužské vás trýzeň čeká.
To poznáte v chvíli jedné,
až váš kníže za poledne
k železnému stolu sedne.
Nepřejte si cizozemce,
ten váš národ zhubí lehce.
Každý v cizině si stýská,
a tak hledá srdce blízká.
Každý k vládě zve si rádce,
cizince jen hňup a zrádce.
Cizák s cizáky se spojí,
váš hlas před ním neobstojí,
najde na vás na sta hříchů,
dům vám vezme, skot i líchu.
Neměň své za cizí právo,
neskláněj se, česká hlavo,
o to prosím naléhavě.
V jednotě je cesta k slávě.“

Kapitola 102 – O špatných zvycích českých pánů

Chytili se čeští páni špatných mravů
a vrhcáby začali hrát pro zábavu.
Dřív pán vyčítal své chase,
že se chová čeládka
jak ta boží hovádka –
a nyní sám na hru se dal.
Jsou i dobré cizí zvyky,
které přijímáme s díky
a z nichž užitek nám plyne.
Zdalipak však v zemi jiné viděl někdo
zabedněnce,
co naduté cizozemce
do svých sněmů přibírají?
V tomhle Češi primát mají,
ti si musí děj co děj
za příklad vzít obyčej,
jenž je zbaví cti i slávy.
Ve hře v kostky ubožáci
vidí skvělou oblektaci
a myslí, že jde jim k duhu,

když burdují bez popruhů,
když od cizích paní
v klání
přijímají hloupé tretky.
Více než služba pro národ
různé pletky
jsou jim vhod.
Nad tou kratochvílí prázdnou
mi až slova v hrdle váznou.

Zatímco si páni velcí
hledí malicherných věcí,
honosí se při turnaji,
pošetile v kostky hrají,
měštěníni potají
s cizáky se smlouvají,
neboť mají dost už stavu,
kdy nemohou ani hlavu
vystrčit ven před dveře.
(...)

Kapitola 105 – **O veliké povodni**

Strašným hrůzám neujde svět.
V roce tisíc tři sta deset
převeliká voda byla,
na sta lidí zahubila.
A přišla ta záhuba
na svatého Jakuba.
V Heřmanicích, v malé víšce
poblíž Litomyšle, pištce
s chasou vzala při muzice.
Nazítří zas k neštěstí
došlo v kladském předměstí.
Tam prý lidí dva tisíce
zemřelo. Tam na klády
lidé lezli s hovady,
domy, stodoly i chlívy
unášel proud krutý, divý,
nářek bylo slyšet ze tmy,
matky loučily se s dětmi
bez naděje, že se spasí.
Příbuzní si rvali vlasy,
pobíhali kolem v pláči.
Nemluvňata s kolébači,
náradí a trosky domů
snášeli pak z větví stromů.
Ti, jež zachvátily živly,
nikdy víc už neobživli.
Bože, odpustiž nám viny
a smiluj se nad mrtvými.

Kapitola 106 – **O nynějším vladaři, šlechtěném králi Janovi**

Když poznali čeští páni k svému hoři,
že je Korutanský v ničem nepodpoří,
soudili, že Elžka Přemyslovna vdána
má být za hraběte, z Licmburka Jana,
syna císařova. Svěřili mu vládu
a Jindřicha hnali z Prahy bez odkladů.
Tomu králi, bože, zachovat rač zdraví,
ať ho starost o lid nikdy neunaví,
ať do svého sněmu české pány volá,
aby rozkvetl zas kraj zničený zpola,
aby mír v něm nastal a on dobyl slávy.
Zemané jsou pevnou hrází panovníka,
kdo je opomíjí, sám se trůnu zříká
a ze země měl by se ctí odejít.
Zemanům pak radím udržovat klid,
neboť vždy je lepší vlastní přísný kočí,
než když nad tvým vozem cizí bič se točí.
Ti, kdo proti vlastním lidem ruku zvednou,
pro udatné hlavy plakat budou jednou.
Buďte moudří, Češi, buďte uvážliví.
Proč přes rovnou alej chodit pro strom
křivý?
Pochopils, co míní moje prosté řádky?
Na úkor své vlasti nemnož cizí statky.
Nežli rozhodneš se, vzpomeň na Libuši,
její slova měla vždy svůj smysl hlubší.
Mnoho viděly mé vyzkušené oči,
moje ústa ještě mnoho říct vám touží.
I kdybych psal znova –
slova jsou jen slova.
Proto kroniku tu skromný sluha boží
léta Páně tisíc tři sta čtrnáct končí.

Kronika tak řečeného Dalimila. Přeložila Marie Krčmová, přebásnila Hana Vrbová.
Komentář Marie Bláhová. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1977.

oblektace – potěšení; *burdovati* – dorážet na sebe při turnaji

- 1) Jakým jazykem je kronika psaná?
- 2) Proč je psaná ve verších?
- 3) K jaké příležitosti byla napsaná?
- 4) Kdo je jejím autorem?
- 5) Je kronika historicky věrná? Jaký je její význam?
- 6) Jaká je Libuše v ukázce (kap. 3)?
- 7) Které vlastenecké rady zaznívají v kap. 4?
- 8) Které novoty (druhy zábavy) kritizuje autor v kap. 102?
- 9) Co mají Češi z počátku 14. století a dnešní Češi společného? (kap. 102)
- 10) Vyhledej prvky bulvárních zpráv z kap. 105.
- 11) Kterým rokem kronika končí?
- 12) Proč se přimlouvá autor u Boha za královo (Janovo) zdraví?
- 13) Jaké varování vyslovuje?
- 14) Které rady udílí Čechům?
- 15) Je dochovaný originál kroniky?

Řešení:

- 1) Česky
- 2) Pro lepší pamatování a protože byla určena širokému okruhu čtenářů (posluchačů) – lidovým vrstvám, ne církevním vzdělavcům – lidé neuměli číst a ve verších (jako u písně) se jim líp vnímala i pamatovala. Nebylo to ojedinělé – i jiné středověké evropské kroniky jsou psané ve verších.
- 3) Při příležitosti nástupu Jana Lucemburského na český trůn. Protože je psána jednotným stylem a komponovaná jako celek, předpokládá se, že ji začal autor psát nedlouho (max. 5 let) před dokončením.
- 4) Neznáme autora.
- 5) Není, sice čerpal z Kosmy, ale vkládal vlastní úvahy či výklady, vyprávění upravoval tendenčně (nacionalisticky), někdy je podezření na úplně vlastní - vymyšlený text; nešlo mu o vylíčení dějin, ale o možnost vyjádřit vlastní názory (to je na středověk neobvyklé) – od počátku do konce se objevuje nenávisť k Němcům a kritika mravů a novot 2. pol. 13. st. a počátku 14. st.
Její význam spočívá v tom, že je to první česky psané historické dílo a jedno z prvních česky psaných literárních děl vůbec.
- 6) Je moudrá.
- 7) Nepřejte si cizozemce, ten váš národ zhubí lehce... Každý k vládě zve si rádce, cizince jen hňup a zrádce. Cizák s cizáky se spojí, váš hlas před ním neobstojí, najde na vás na sta hříchů, dům vám vezme, skot i líchu. Neměň své za cizí právo, neskláněj se, česká hlavo...
- 8) Rytířské turnaje a hru v kostky (podle toho, že odsuzoval novoty a podle zmínek u starších zápisů o tom, že je zažil, usuzují badatelé, že kroniku psal až jako starý muž).
- 9) V tomhle Češi primát mají, ti si musí děj co děj za příklad vzít obyčej, jenž je zbaví cti i slávy.
- 10) Ne: zemřelo tolik a tolik lidí, ale: vybírá situace budící emoce – pláč nemluvnat, loučení matek s dětmi, utrpení zvířat, konkrétní osoby (pištce s chasou vzala voda při muzice)...
- 11) 1314
- 12) Aby mohl pečovat o lid, budovat zničený kraj, volit české pány do sněmu.
- 13) Ti, kdo proti vlastním lidem ruku zvednou, pro udatné hlavy plakat budou jednou.

14) Buďte moudří, Češi, buďte uvážliví. Na úkor své vlasti nemnož cizí statky. Nežli rozhodneš se, vzpomeň na Libuši, její slova měla vždy svůj smysl hlubší.

15) Ne, pouze opisy – jejich zlomky – nejstarší pochází z 1. po. 14. st. (zlomky Hanušovy, zlomky Hradecké) – množství rukopisů svědčí o oblibě kroniky.